

УДК 378.1:78:17.023.34

ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**Василенко Л. М.**

Автор пропонує до розгляду тези педагогічних підходів та принципів формування вокально-методичної майстерності вчителів музичного мистецтва в умовах вищих закладів освіти. Теоретичне осмислення проблеми дозволило автору визначити сутність вокальної і методичної складової професійної підготовки вчителя музики і на цій основі узагальнити як власний досвід, так і погляди видатних представників вокальної педагогіки щодо забезпечення взаємодії вокально-виконавського та вокально-педагогічного напрямів професійної діяльності вчителів музики. Це дозволило вокально-методичну майстерність розглядати як виявлення високого рівня вокально-методичної діяльності вчителя, що ґрунтується на інтеграції індивідуального вокального розвитку та методики співочого розвитку учнів.

Ключові слова: вокально-методична майстерність, педагогічний підхід, методичний принцип, вокальна підготовка, вчитель музичного мистецтва, цілісність.

Автор предлагает к рассмотрению тезисы педагогических подходов и принципов формирования вокально-методического мастерства учителей музыкального искусства в условиях высшего образования. Теоретическое осмысление проблемы позволило автору определить сущность вокальной и методической составляющих профессиональной подготовки учителя музыки и на этой основе обобщить как собственный опыт работы, так и идеи известных представителей вокальной педагогики относительно взаимодействия вокально-исполнительского и вокально-педагогического направлений профессиональной деятельности учителей музыки. Это дало возможность рассматривать вокально-методическое мастерство как проявление высокого уровня вокально-методической деятельности учителя, что основывается на интеграции индивидуального вокального развития и методики певческого развития учащихся.

Ключевые слова: вокально-методическое мастерство, педагогический подход, методический принцип, вокальная подготовка, учитель музыкального искусства, целостность.

The author proposes theses on pedagogical approaches and principles of the formation of vocal technique mastery in teachers of musical arts in conditions of higher educational institutions. Theoretical understanding of the problem allowed to define the essence of vocal technique component in the professional preparation of music teachers and, on this basis, to generalize personal experience as well as views of prominent representatives of vocal pedagogies pertaining to the interaction of vocal performance and vocal pedagogies in the professional work of a music teacher. It allows to consider teachers' vocal technique mastery as an indication of their high-level educational work which is based on the integration of individual vocal development and methods of improving students' singing.

Key words: vocal technique mastery, pedagogical approach, methodological principle, vocal training, teacher of music art, wholeness.

Постановка проблеми. Сучасні соціокультурні умови розвитку суспільства висувують завдання задіяти спрямованого формування творчо-активної особистості та актуалізують комплекс нових вимог до молодого покоління, яке займається художньо-творчою діяльністю. А це, в свою чергу, вимагає якісних перетворень у всіх ланках освітньої системи. Сутність цих вимог визначена в програмних документах України та зумовлена ствердженням гуманістичної ідеї загальнолюдських цінностей та ідеалів, національно-зорієнтованого світогляду студентської молоді – майбутніх учителів музики. У цьому процесі, серед різноманітних напрямів формування активної особистості, важливе місце за силою емоційного впливу на неї,

належить співочій діяльності – як формі людської сутності, що в концентрованому вигляді відображає естетичні цінності індивіда, узагальнюючи багатовіковий досвід духовно-емоційного потенціалу народу, допомагаючи особистості глибше пізнати себе та збагатити свій внутрішній світ. Цілком природним є те, що спів виступає як різноманітний і специфічний вектор впливу на особистість, сприяючи її творчому розвитку, збагаченню духовної культури, поглибленню досвіду життєдіяльності тощо.

Процеси демократизації і гуманізації суспільства створюють можливість вибору шляхів життєдіяльності його членів, сприятливі умови для творчості кожного. У гуманному цивілізованому суспільстві розвиток особистості, її творчих можливостей стає самоціллю всіх суспільних відносин. Саме тому в умовах сьогодення, яке вимагає від освітньої сфери новаторського забезпечення навчального процесу, що ґрунтується на основах особистісно зорієнтованого підходу, актуальності набуває проблема формування вокально-методичної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на позицію основоположників вітчизняної вокальної школи, а також сучасних дослідників природи музичної творчості, вокального виконання та навчання (Н. Андгуладзе, В. Антонюк, Л. Арутюнова, Д. Аспелунд, В. Бриліна, Л. Гавриленко, Н. Гонтаренко, Н. Гребенюк, О. Далецький, Л. Дерев'янка, А. Доліво, М. Донець-Тессейр, Е. Економова, В. Ємельянов, М. Жишкович, І. Колодуб, А. Кравченко, О. Краснова-Соколова, Л. Лабінцева, Д. Люш, О. Матвєєва, М. Микиша, Н. Овчаренко, В. Прокопєв, О. Прядко, Г. Стасько, Т. Ткаченко, Л. Тоцька, Н. Швець, Ю. Юцевич, В. Юшманов та ін.), можна визначити особистісний підхід, як концептуальну основу, що дозволяє продуктивно й динамічно, загалом ефективно розвивати вокально-методичні компетенції вчителя музичного мистецтва. Зазначений концепт загострює увагу на тому, що перед викладачем стоїть складне завдання – не лише навчити вокальній техніці, розвинути музичність і виконавські здібності студентів, але й забезпечити їх методичними знаннями і вміннями задля реалізації у подальшому вокально-педагогічної місії. Тому **мета** статті полягає у висвітленні сутності певних педагогічних підходів і принципів формування вокально-методичної майстерності вчителя музики.

Теоретичне осмислення представленої проблеми дозволило визначити сутність вокальної і методичної складової професійної підготовки вчителя музики. Так вокальна підготовка розглядається як процес, спрямований на максимальний розвиток здатності студентів до глибокого розуміння змісту музичних образів та втілення їх у досконалії співацько-виконавській формі. Під методичною ж підготовкою розуміється навчальний процес, що забезпечує оволодіння студентами упорядкованих способів взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямованої на музичне навчання і виховання школярів. У контексті нашого дослідження методична підготовка передбачає усвідомлення студентами ролі співу в системі життєдіяльності, загальнокультурного і музичного розвитку особистості, а також вироблення у майбутніх учителів умінь застосовувати методи й організаційні форми, адекватні до завдань вокального навчання школярів. Створена на тлі зіставлення змісту вокального і методичного компонентів професійного становлення майбутніх спеціалістів музично-педагогічного профілю, вокально-методична майстерність – це виявлення високого рівня вокально-методичної діяльності вчителя, що ґрунтується на інтегративній єдності індивідуального вокального розвитку та оволодіння методикою вокального навчання школярів.

Особистісно орієнтований, продуктивно-діяльнісний, креативно-розвиваючий, художньо-виховний, духовно-формувальний підходи в цілому корелюють з парадигмою формування вокально-методичної майстерності майбутніх фахівців. Стосовно вокально-методичної підготовки також доцільним є застосування комплексного підходу, адже за своєю природою він характеризує процес організації навчання. Комплексний підхід до організації процесу формування вокально-методичної майстерності студентів забезпечує єдність засвоєння ними основних положень власного вокального розвитку та методики вокального навчання учнів.

Аналіз вокально-педагогічної літератури та багаторічний досвід автора статті допомагають виявити ряд принципів, застосування яких дозволяє утримувати процес формування вокально-методичної майстерності студентів на позиціях доцільності, необхідності, ефективності та успішності. До кола цих принципів можна

віднести: принцип контекстності; принцип спрямованості; принцип індивідуального підходу; принцип зацікавленості; принцип свідомості; принцип перспективності; принцип поступовості, послідовності та неперервності; принцип єдності художнього й технічного розвитку; принцип вокально-слухового уявлення звуку-образу; принцип усвідомлення специфіки вокально-методичної діяльності; принцип теоретичного передбачення (моделювання) загальнорозвиваючого ефекту вокального навчання; принцип творчої активності.

Принцип контекстності навчання. Це такий принцип, в якому організація навчання у вищій школі накладається на модель майбутньої професійної діяльності вчителя. Принцип контекстності навчання передбачає моделювання не лише предметного, а й професійно-соціального змісту майбутньої практичної діяльності спеціаліста, а засвоєння ним співацьких знань, умінь і навичок накладено на канву цієї діяльності. Отже, даний принцип виступає як засіб узгодженості змісту вокальної підготовки з вимогами до професійної методичної діяльності вчителя музики загальноосвітніх шкіл.

Принцип спрямованості. Художньо-педагогічний процес у вокальному класі має бути спрямований як на розвиток співацького голосу (технічний аспект виконання), так і на вирішення виховних завдань, розширення світогляду, зростання інтелектуального рівня студентів. Музикант це одночасно і мислитель, і майстер, і художник, і актор. Тому не є правильним наголошувати у процесі вокального навчання тільки на технічній досконалості співака.

Вокальне мистецтво утворює навколо себе могутнє виховне середовище, безпосередньо впливаючи на всіх учасників художньо-педагогічного процесу. Місія викладача в цьому плані полягає в тому, щоб навчальний процес був спрямований на формування у студентів адекватної позиції при оцінюванні звучання як власного голосу, так і голосу інших. Педагогічні підходи у вокальному класі мають передбачати активізацію емоційно-чуттєвої природи майбутніх професіоналів. Подібну активізацію необхідно корелювати зі стилістикою, особливостями жанру творів, що виконуються, безпосереднім змістом художнього образу.

Спрямованість роботи викладача має включати в себе не тільки технічний, художньо-образний, виховний, але й на розвивальний аспект з елементами активної творчої позиції. Ефективність розвитку виконавської культури залежить від спрямованості навчальної роботи на поглиблення процесів сприйняття, уявлення, відтворення, що безпосередньо пов'язано з усіма розумовими операціями студентів, розвитком їхнього мислення в цілому.

Принцип індивідуального підходу. Необхідність застосування цього принципу обумовлено індивідуальними природними здібностями особистості. Звісно у кожного індивіда різні психологічні та фізіологічні задатки. Це стосується як характеру, темпераменту, розумових та емоційних сфер, так і співочих та музичних можливостей – тембр, діапазон, працездатність, голосова витривалість, поетична й музична пам'ять тощо. Саме від цього залежить тактика і стратегія вокального навчання. Це і різноманіття прийомів і методів, а іноді й методик навчання, які залежать від тих чи інших завдань з виховання й розвитку студента та його голосу. Тому педагогіка професійної музичної освіти розглядає навчання і виховання як творчий процес. Реалізація принципу індивідуального підходу також здійснюється за умови урахування статевих та вікових особливостей студентів, їхнього співацького та життєвого досвіду в цілому.

Індивідуальний підхід простежується на прикладі добору й освоєння репертуару, оскільки кожний студент має свій виключно індивідуальний репертуарний план. Цей навчальний і концертний репертуар, з одного боку, має відповідати рівню виконавської культури студентів, а з іншого – містити в собі основу технічного та творчого розвитку вокаліста.

Індивідуальний підхід діє як на рівні навчального процесу з позиції виховання високопрофесійної особистості, так і на рівні оцінювання, передбачаючи різні форми і способи контролю: діагностика творчих здібностей студента, його професійного рівня; візуальне спостереження; індивідуальне прослуховування; організація додаткових занять; запис концертного виступу з подальшим його аналізом й обговоренням; відвідування занять студентів інших класів (відкриті заняття, майстер-класи); підсумкова атестація – заліки, іспити.

Принцип зацікавленості. Цей принцип не випадково стоїть на перших ланках класифікаційного ряду, оскільки впливає на організацію навчального процесу, робить роботу з удосконалення голосового апарату природною, бажаною, вилучаючи її стереотипність та рутинність. У процесі навчальної діяльності перед студентами ставляться певні навчальні завдання. Їхнє ефективне виконання залежить від особистого інтересу студентів до навчання, що є вельми важливим фактором, оскільки ефективність підготовки до майбутньої професійної діяльності вимагає узгодженості із позитивним ставленням до самої підготовки. Ставлення до навчання як до засобу досягнення цілей навчальної діяльності утворює мотиваційно-цільову основу навчання – навчальну мотивацію. Саме вона складається із оцінки студентами різних аспектів навчального процесу, його змісту, методів, форм та способів організації з погляду їхніх особистих, індивідуальних потреб та цілей.

На шляху утворення інтересу до вокального навчання слід звертатися до індивідуальності студентів, а точніше – до сприйняття студентами своєї індивідуальності, що дає можливість застосовувати фактори здивування. Про здивування як спонуку пізнання писав ще Аристотель. У нього воно виступає в якості переходу від пізнання простого до найскладнішого. При цьому емоція здивування розвивається під час пізнання. Емоція здивування презентує свідомості ще неусвідомлену суперечність між старим і новим, і на цій основі дає можливість індивіду усвідомити незвичність ситуації, примушує уважно її проаналізувати. Саме тому, під час розвитку співацької функції голосу студентів, емоції подиву і здивування мають неабияке значення. За умови високого рівня професійної майстерності викладача вокалу на заняттях, особливо на початкових етапах, мають використовуватися прийоми, спрямовані на надання студентові почуття задоволення від процесу співу, сутність якого відбивається в розкритті перед студентом його співацьких здібностей і можливостей. Це підтримує в ньому бажання й зацікавленість, а згодом перетворюється на потребу у співі, на так званий "співацький голод", а також спонукає до аналізу своєї співацької природи, себе як співака, а згодом і як професіонала, оскільки зацікавленість стимулює інтелект та вимагає наполегливості в досягненні досконалості у власному співацькому звучанні.

Принцип свідомості передбачає активізацію процесів осмислення на особистісному й діяльнісному рівнях. Усвідомлене ставлення до співацької діяльності, розуміння необхідності подолання труднощів у процесі навчання, а також усвідомлене опанування знань, умінь та навичок – запорука успіху студентів-вокалістів. Можливості для цього ґрунтуються, як вже було зазначено, на рівні формування інтересу до вокального мистецтва, а також у процесі розвитку вокального слуху на основі самоконтролю. Усі завдання стосовно співацького розвитку можна успішно вирішувати, якщо студенти навчаться свідомо контролювати власне звучання.

Важливо відзначити, що процес самоконтролю та коригування звучання – не постфактум, не явище, як трактують його в теоретичних джерелах. Мається на увазі те, що контроль і коригування звуку відбувається не тільки в момент звукоутворення. В момент утворення звуку контролювати його вже пізно (неточне відтворення тону, відсутність акцентів, необхідної штрихової подачі, відповідної артикуляції тощо), пізно корегувати вже реалізовані дії. Тобто феномен самоконтролю і корегування мають ширший спектр дій, а саме вони розповсюджуються на сферу уявлення "образу-звуку" до моменту звучання; слухового передбачення ще не утворених звуків; внутрішнього слуху на рівні елементів музичної форми (мотив, фраза, період тощо); внутрішнього слуху на рівні цілісної музичної форми; єдиного художнього образу, адекватного конкретному стилю, жанру, а також ідеї, задуму композитора.

Принцип перспективності. Одне із завдань викладача вокалу – перебувати у постійному творчому пошуку, відкривати нові й нові перспективи як у процесі навчання, так і в процесі виховання студентів. Цей напрямок є значущим у період планування навчально-виховної роботи та визначення її етапів. Обираючи серед існуючих форм і методів художньо-педагогічної роботи зі студентами в класі вокалу, педагогу необхідно встановити пріоритети, що визначають цілеспрямованість музично-творчого процесу, його продуктивність. Слід також зазначити, що процес професійного становлення студента-вокаліста виявляється безперспективним, якщо у педагогічному арсеналі відсутня система форм і методів, яка забезпечує послідовний розвиток студентів на шляху формування їхньої вокально-виконавської

культури. Саме процес розвитку обумовлює пошук перспективи навчання, творчого зростання студентів-вокалістів.

Принцип перспективності виконує не тільки організаційно-методичну функцію. Він активно впливає на увесь механізм розвитку виконавської майстерності студентів, їхньої виконавської культури в цілому. Студент, котрий не бачить перспективи свого розвитку, не тільки потрапляє в скрутні навчальні умови, але й часто переходить в іншу сферу професійної діяльності. З іншого боку, відчуваючи свою безперспективність, майбутній фахівець "вмирає" як творча особистість, стає підвладним душевним переживанням, відчуває фрустрацію, втрачає "форму". У цьому випадку на допомогу приходять самостійна робота з виходом на концертні майданчики з цікавими репертуарними програмами, що виявляються своєрідними ліками, які усувають застій в роботі, хандрю, зневіру у власних силах на особистісному та діяльнісно-творчому рівнях.

Принцип поступовості, послідовності та неперервності. У розвитку співацького голосу на рівні вищої освіти важливо поступово ускладнювати як інструктивно-тренувальний матеріал (вправи, технологічні завдання), так і вокальний репертуар та роботу над виконавськими прийомами. Великого значення набуває послідовність розвитку основних якостей співацького голосу, вокальних навичок та вмій. Системно-послідовний підхід втрачає свою значущість, якщо він здійснюється поза зоною неперервного вокального навчання (професійного музичного навчання в цілому). Відомо, що рухомість й гнучкість голосу слід постійно розвивати і підтримувати необхідну форму (як у спорті), оскільки ці якості швидко втрачаються без належної практики. І тут дуже важливою і доречною є самостійна форма роботи. Індивідуальні заняття з викладачем (урок), самостійна робота студента, концертні виступи є тією необхідною тріадою професійної освіти, на якій ґрунтується художньо-педагогічний процес вокалістів. Репертуар як основа навчально-творчого процесу, його планомірне системно-послідовне освоєння від простого до складного, з урахуванням усіх дидактичних принципів – важливі фактори як навчання, так і виховання студентів-вокалістів. Багатожанровий вокальний репертуар (арії, романси, балади, вокалізи, пісні), наявність різноманітних композиторських шкіл обумовлюють послідовність і неперервність у навчанні.

Підготовка психологічна (тренінг, педагогічне переконання, професійна підтримка), розспівування, безпосереднє проведення занять, осмислення їх результатів з боку педагогів та студентів також мають системно-послідовну структуру, що забезпечує успішність професійної музичної освіти.

Принцип єдності художнього і технічного розвитку. Завдання технічного розвитку співацького голосу повинно повністю поєднуватися з художніми цілями виконання. Деякі вокальні школи грішать техніцизмом, коли процес технічного вдосконалення співаків затьмарює усі видимі й невидимі горизонти художньо-творчої природи музичних творів. У даному випадку технічна сторона виконання перетворюється на самоціль. Також недоцільно, коли художньо-образне начало у виконанні не відповідає технічним якостям – нечиста інтонація, невизначена артикуляція, відсутність необхідної свободи звуковедення, відсутність "кантиленності" співацького дихання тощо. Все це зумовлює низькохудожнє втілення ідеї, задуму твору.

Принцип формування вокально-слухового уявлення звуку-образу. Цей принцип розкриває не тільки природу вокального звукоутворення, але й забезпечує рух на шляху технічного розвитку вокаліста відповідно до його художнього рівня.

Однією з вирішальних умов вокального розвитку студентів є планомірне і послідовне формування вокально-слухових уявлень. Вони відображають глибину сприйняття і визначають якість виконання, доповнюються уявою і носять творчий характер, що зумовлює їх роль у музично-естетичному вихованні. Формування вокально-слухових уявлень звуку-образу в процесі навчання багатогранне, оскільки воно включає в себе й активні розумові дії (спостереження, порівняння, аналіз, впізнавання, диференціацію, узагальнення), і безпосередньо емоційний відгук з усіма його градаціями.

Вокально-слухові уявлення органічно пов'язані з музично-слуховими і взаємодіють з руховими уявленнями, що виражаються в процесі співу на рівні вокальної моторики. Вони лежать в основі вокального слуху та визначають цілісність

вокально-мистецького процесу, є основою вокальних здібностей. Виникаючи в процесі співочої діяльності, вокально-слухові уявлення дають можливість удосконалювати цю діяльність і самим удосконалюватись у процесі її виконання. В цьому виявляється діалектичний взаємозв'язок навчання і формування виконавської культури студентів. Велике значення має формування уміння довільно уявляти собі "в умі" певні якісні співвідношення звуку до того, як він буде відтворений голосом. Вокально-слуховим уявленням передують сприйняття, яке також потрібно спеціально формувати. Завдання полягає в тому, щоб навчити студентів слухати і чути свій голос, голоси майстрів, помічати різні відтінки його тембру, силу та інтонацію, особливості дикції, вокальну позицію; по звуку визначати його режим роботи: реєстровий механізм, ступінь напруженості роботи голосу, характер дихання, артикуляції та резонування, емоційної виразності. Якість сприйняття вокальних явищ та їх вокально-слухові уявлення забезпечують умови для повноцінного відтворення, а в кінцевому підсумку для формування співочих навичок виконавської, а згодом і вокально-методичної майстерності.

Принцип усвідомлення специфіки вокально-методичної діяльності. Аналіз змісту вищої освіти свідчить, що саме професійна свідомість є головним вузлом розв'язання основних суперечностей між існуючою практикою підготовки педагога і його конкретною професійною діяльністю. Тому потрібно, щоб у процесі професійної підготовки майбутніх учителів здійснювалась установка на усвідомлення специфіки професійної діяльності, в якій свідомість учителя фіксує, з одного боку, об'єкт діяльності, а з іншого, саму діяльність – специфічні дії, операції та засоби, що відповідають поставленій меті й завданням навчання.

Усвідомленість є однією з характеристик якості виконання людиною діяльності. Важливість усвідомлення в навчанні настільки велика, що в дидактиці і методиці їй надають принципового значення. Саме усвідомленість є принципом, за допомогою якого забезпечується ґрунтовне значення фактів, понять і законів, а також глибоке розуміння висновків та узагальнень із уміннями висловлювати свої думки, перетворювати знання на переконання. У нашому дослідженні даний принцип передбачає спрямованість викладання вокалу на розвиток у студентів уміння з позиції вокальної теорії пояснити власні співацькі відчуття з метою проектування їх на практику роботи із школярами. Усвідомлене засвоєння власних вокальних умінь і навичок має трансформуватись у студентів в оволодіння специфікою вокально-методичної роботи з учнями, в уміння обґрунтованого і педагогічно виваженого підходу до розвитку співацьких можливостей дітей.

Принцип теоретичного передбачення (моделювання) загальнорозвиваючого ефекту вокального навчання. В сучасних умовах розвитку науки вокальна методика постійно збагачується новими відкриттями. Отже, майбутня практична діяльність студентів має опосередковуватись сучасними теоретичними знаннями. У свою чергу теоретичне обґрунтування процесів вокального навчання учнів неможливе без конкретизації результатами, одержаними в практичній діяльності. Ігнорування цього положення у практиці викладання вокальних дисциплін може призвести до відсутності уваги студентів до теоретичного осмислення процесів навчання. Серед новітніх підходів до вокального навчання все більшої актуальності набувають погляди щодо ролі співу у становленні особистості. Спів справляє величезний загальнорозвиваючий вплив на особистість. Спираючись на певні закони естетики, психології, педагогіки, фізіології, акустики тощо, можна прогнозувати (моделювати) процеси і явища, що ґрунтуються на структуруванні певних подій розвитку особистості засобами вокального мистецтва. Дотримання установок гуманістичної парадигми освіти вимагає, щоб майбутній учитель володів уміннями моделювати вплив співу на загальний розвиток особистості учнів, а також був у змозі перевіряти окремі ланки моделі на практиці. Отже, реалізація даного принципу ґрунтується на цілеспрямованому засвоєнні студентами "передпрогнозуючої інформації", тобто тих знань і поглядів, які б дали їм змогу в майбутній діяльності моделювати вплив вокального навчання на загальний розвиток учнів.

Принцип творчої активності. Покликанням освіти, зокрема вищої, є переконання майбутніх фахівців у необхідності їх самореалізації у професійній діяльності й у соціумі взагалі. Основним завданням, у цьому плані, має бути створення умов для повноцінного виявлення творчих здібностей студентів. Спрямування студентів на

творчу активність становить основу їхнього прагнення до самореалізації. Поняття "самореалізація" використовується представниками гуманістичної психології для визначення намагання людини щонайповніше виявити та розвинути свої можливості та особливості й розглядається як провідний мотив поведінки особистості. Таким чином, застосування принципу творчої активності передбачає найширше залучення студентів до творчості у різних видах навчальної діяльності, зокрема до самостійної інтерпретації вокальних творів, до визначення їх навчально-розвиваючого потенціалу, до вибору власного вокального репертуару і пісенного матеріалу для учнів тощо. Тому у процесі вокально-методичної підготовки необхідно надавати можливість студентам пізнати себе і виявити творчу самостійність у виконавській і методично-практичній справі, "сприйняти" себе як активного суб'єкта і на цій основі усвідомити власну роль і позицію у майбутній вокально-методичній діяльності.

Не менш важливою постає і стратегія на творчий успіх у цілісному його розумінні. Творча складова для вокаліста досить багатогранна, оскільки багатогранним є й сама вокальна творчість. З творчим началом завжди пов'язують індивідуальність, унікальність творчої особистості. У цьому напрямку вчені використовують антропологічний підхід, сутність якого полягає у визначенні і визнанні самоцінності, неповторності кожної людини. Звичайно, з точки зору високих вимог художньої творчості, не всі студенти можуть бути у майбутньому видатними особистостями. Але пізнання і максимальний розвиток свого творчого потенціалу можуть бути реалізованими повною мірою саме у вокальному виконавстві. Якщо немає високоякісного природного академічного голосу, успіх може бути визначений в інших видах виконавства, де компенсаторні здібності можуть сприяти вираженню індивідуального стилю.

Висновки. Орієнтуючись на сутність вокально-методичної діяльності майбутніх спеціалістів, яка вимагає наявності умінь учителя музики ефективно вирішувати проблеми й завдання співацького розвитку школярів, використовуючи при цьому всю ланку власних професійних можливостей (індивідуальну вокальну майстерність, методичну компетентність і педагогічні здібності), представлені педагогічні підходи й принципи спрямовано на формування вокально-методичної майстерності студентів музично-педагогічних та мистецьких факультетів. Ефективність їхнього застосування забезпечується на основі вироблення у майбутніх фахівців особистісної зацікавленості процесом вокального навчання школярів; досягнення ними власної вокально-виконавської майстерності; засвоєння методичних концепцій вокального навчання та оволодіння практичними вміннями співацького розвитку учнів; розвитку здатності до адекватної самооцінки і самореалізації у професійній діяльності.

Аналізуючи представлені педагогічні підходи та принципи, можна дійти висновку, що вони є своєрідними детермінантами процесу формування вокально-методичної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва. Їхній взаємозв'язок і взаємозалежність загалом обумовлюють цілісність навчально-виховного процесу у сфері вокальної педагогіки – педагогіки професійної музикальної освіти. Сукупність принципів, що отримали характеристику у межах представленої статті, дозволяють розвивати виконавську й методичну складові навчально-творчого процесу студентів. Система викладених принципів охоплює спектр естетичної свідомості та позасвідомості особистості, а підхід, що передбачає системне застосування окреслених принципів у сфері вокальної педагогіки повною мірою можна назвати цілісним. Саме цілісний підхід відповідає і структурі, і змісту художньо-педагогічного процесу, спрямованого на формування вокально-методичної майстерності вчителів музичного мистецтва. Цей процес передбачає виявлення й обґрунтування адекватних сучасним вимогам методик, які буде розглянуто у подальших наших роботах.